

О.В. МАЛИШКО,

Донецький національний технічний університет

РАНЖУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ЗА РІВНЕМ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ З ПОГЛЯДУ БАНКІВ

У умовах трансформації економіки України недостатньо дослідженою є роль банків у системі регіональних ринків. Регіональний ринок за економічною суттю є "сукупністю високолокалізованих соціально-економічних процесів і відносин у сфері обігу, що формується під впливом попиту та пропозиції кожного адміністративно-господарського утворення" [1, с.202]. Під відносинами ж у сфері обігу у економічній теорії розуміється наявність розвиненої фінансово-кредитної системи, що обслуговує сферу обігу. У свою чергу, регіональний ринок складається з безлічі взаємозалежних ринків товарів, які можна класифікувати за наступними ознаками: територіальний масштаб, чи ареал; місце товарів і послуг у регіональному відтворювальному процесі; споживчі властивості товарів; функціональні особливості товарного руху і формування товарних ресурсів. З погляду мети цієї роботи є методологічно важливим показати взаємодію регіональних ринків товарів усередині регіональної економіки, для чого необхідно розкрити класифікацію регіональних ринків за другою з вищевказаних ознак.

За місцем товарів у регіональному відтворювальному процесі виділяють споживчі ринки, ринок засобів виробництва, ринок капіталу і цінних паперів, ринок праці [1, с.204]. Останні три ринки є ринками основних факторів виробництва. Тим самим, капітал, вкладений у інвестицію за допомогою банків, виконує функцію зв'язку між виробництвом і товаром, виступаючи одним з факторів виробництва у регіональній економіці.

Проте, у прийнятих з 1998 р. нормативно-правових актах, що регламентують порядок застосування спеціального режиму господарювання у Донецькій області, не акцентувалася роль комерційних банків як стимуляторів інвестиційної діяльності. І це при тому, що роль банків у такій діяльності прямо пов'язана із впливом процентної ставки на прийняття інвестиційних рішень інвестором: від її величини залежать пропорція "споживання/заощадження" і величина інвестицій. Щоб заощадження використовувалися як інвестиції, норма інвестиційного прибутку повинна перевищувати не тільки депозитну, але й кредитну ставку банків. Крім того, банки у регіональній економіці є одночасно елементами інвестиційної інфраструктури регіону й учасниками ринку капіталу з метою його спрямування в реальний сектор.

Однак для територій пріоритетного розвитку як моделей прискореного регіонального розвитку визначальним є ефективне функціонування не самого ринку капіталу, а тієї його частини, що пов'язана з інвестиціями у діяльність розвитку. У зв'язку з цим виникає потреба в строгому науковому визначенні такої частини ринку капіталу з позицій регіональної економіки.

Відправною точкою у формулюванні вищевказаного визначення повинен стати аналіз трактувань і наступний синтез визначень "інвестиції", "інвестування", "інвестиційна діяльність", "інвестиційний процес", "спеціальний режим інвестиційної діяльності" [2-17].

Інвестиції – вкладення фінансових, матеріальних, інтелектуальних активів (капі-

талу, коштів, благ, цінностей, ресурсів), як правило, довгострокового характеру, у об'єкти господарської (підприємницької) діяльності з метою одержання майбутніх вигод (прибутку (доходу)), збільшення основного капіталу, досягнення соціального ефекту, розвитку виробництва, соціальної сфери, підприємництва.

Інвестиційний процес – уся послідовність кругообігу капіталу за посередництвом банків, яка характеризується визначеною тривалістю у часі, циклічною повторюваністю і необхідністю управління.

Інвестування – початок інвестиційного процесу в умовах ринкової економіки шляхом вкладення ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних) на весь період існування інвестицій шляхом їхнього перерозподілу з метою збереження і збільшення (максимізації капіталу чи майна, прибутку, рентабельності, споживання, оптимізації строку окупності).

Інвестиційна діяльність – послідовна сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держав як її суб'єктів (інвесторів і учасників) щодо здійснення інвестицій з метою реалізації своїх економічних інтересів за рахунок власних, позикових, залучених фінансових ресурсів інвестора і/чи бюджетних інвестиційних асигнувань, безоплатних внесків, пожертвувань організацій, підприємств і громадян. Вона полягає в капіталізації об'єктів власності, у формуванні і використанні інвестиційних ресурсів, регулюванні процесів інвестування і міжнародного руху інвестицій і інвестиційних товарів, створенні відповідного інвестиційного клімату.

Спеціальний режим інвестування – це "відрегульовані комплексом законодавчих актів держави виробничі відносини між суб'єктами господарювання, що інвестують свої капітали у розвиток підприємств, і державою, на території якої ці капітали почали функціонувати" [14, с.26].

Підсумовуючи вищесказане, слід наголосити, що інвестиція – це капітал у процесі свого обігу, а процес інвестування капі-

талів неможливий без участі банків. Тому визначення інвестиційного капіталу територій може бути зроблено на основі синтезованих визначень для його використання в термінології регіональної економіки.

Інвестиційний капітал територій – фінансові ресурси довгострокового характеру, що призначені для використання у інвестиційній діяльності суб'єктів спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку за допомогою банківських установ, генеровані і локалізовані у просторових рамках конкретних регіонів, або адміністративно-територіальних утворень.

З метою посилення впливу інвестиційного капіталу територій на процеси відтворення виробничо-територіальних систем та виявлення найбільш привабливих для регіональних банків територій пріоритетного розвитку в Донецькій області пропонується методика їх ранжування на основі інтегрального коефіцієнта інвестиційної привабливості територій.

Інтегральний коефіцієнт інвестиційної привабливості територій конструюється із п'яти усереднених коефіцієнтів, виведених з п'яти питомих показників, які відбивають фактори інвестиційної привабливості. Питомі показники розраховуються як відношення величини фактора у порівнянних цінах на кількість населення даної території. Кожний з п'яти усереднених коефіцієнтів розраховується шляхом ділення питомого показника даної території на середнє значення питомого показника на всіх територіях. Кожному усередненому коефіцієнту надається вага, яка відбиває його важливість і значимість у загальній оцінці інвестиційної привабливості територій. Сума добутків ваг усереднених коефіцієнтів на їхні значення дозволяє отримати інтегральний коефіцієнт інвестиційної привабливості територій для банку.

На основі величин інтегрального коефіцієнта можна проранжувати території за їх рівнем інвестиційної привабливості для банку. Територія з найменшим значенням

рангу і буде вважатися найбільш привабливою для банку, який приймає участь у стимулюванні інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку шляхом довгострокового кредитування.

Основними факторами інвестиційної привабливості територій для банку можуть бути:

1. Сума інвестиційних проектів, схвалених до реалізації на відповідній території Радою з питань спеціальних економічних зон і спеціального режиму інвестиційної діяльності у Донецькій області;

2. Обсяг продукції, виробленої підприємствами, що впроваджують інвестиційні проекти на відповідних територіях;

3. Сума податкових пільг, отриманих підприємствами, що впроваджують інвестиційні проекти на відповідних територіях;

4. Сума відрахувань у бюджети усіх рівнів від підприємств, що впроваджують ін-

вестиційні проекти на відповідних територіях;

5. Сума кредитних вкладень у національній і іноземній валюті у банківських установах на відповідних територіях пріоритетного розвитку.

Інтегральний коефіцієнт інвестиційної привабливості територій для банку розраховується за формулою:

$$K_{\text{интПР}} = \sum_{i=1}^5 K_i \cdot w_i,$$

де K_i – усереднений коефіцієнт інвестиційної привабливості території пріоритетного розвитку з погляду банку;

w_i – вага відповідного коефіцієнту

Зазначимо, що ваги усіх усереднених коефіцієнтів визначаються на основі досвіду експертів.

У табл. 1 наведено приклад розрахунку усереднених коефіцієнтів за першим фактором.

Таблиця 1

Розрахунок коефіцієнтів суми інвестицій станом на 1.04.2001 р.

№ п/п	Найменування території	Сума інвестицій, млн. дол.	Населення, млн. чол.	Питомий показник суми інвестицій, дол. на душу населення	Коефіцієнт суми інвестицій на душу населення K_1 (кол. 5/ряд. 29, кол. 5)	Ранг
1	2	3	4	5	6	7
1.	Артемівськ	11,992	0,1134	105,75	0,529	11
2.	Донецьк	308,545	1,0331	298,66	1,495	4
3.	Горлівка	143,694	0,3149	456,32	2,285	2
4.	Дзержинськ	7,2	0,0871	82,66	0,414	14
5.	Димитров	1,5	0,0555	27,03	0,135	19
6.	Добропілля	5,794	0,0718	80,70	0,404	15
7.	Єнакієве	67,063	0,1618	414,48	2,075	3
8.	Жданівка	1,3879	0,0148	93,78	0,470	13
9.	Кіровське	7,8	0,0309	252,43	1,264	5
10.	Костянтинівка	1,003	0,0952	10,54	0,0528	22
11.	Краматорськ	24,647	0,2162	114,00	0,570	10
12.	Красноармійськ	77,434	0,0831	931,82	4,666	1
13.	Красний Лиман	0	0,0296	0	0	0
14.	Макіївка	17,024	0,4332	39,30	0,197	18
15.	Маріуполь	87,611	0,5148	170,18	0,852	7
16.	Новгородівка	0	0,0175	0	0	0
17.	Селидове	0	0,0627	0	0	0

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
18.	Слов'янськ	5,992	0,1468	40,82	0,204	17
19.	Сніжне	5,0	0,0827	60,46	0,303	16
20.	Торез	1,2	0,0959	12,51	0,0626	21
21.	Вугледар	0	0,0175	0	0	0
22.	Шахтарськ	0	0,0716	0	0	0
23.	Амвросієвський р-н	1,171	0,0551	21,25	0,106	20
24.	Волноваський р-н	11,307	0,0926	122,11	0,611	9
25.	Костянтинівський р-н	2,844	0,0211	134,79	0,675	8
26.	Мар'їнський р-н	9,526	0,0905	105,26	0,527	12
27.	Слов'янський р-н	8,854	0,0392	225,87	1,131	6
28.	Разом	808,5889	4,0486			
29.	Середнє значення питомого показника по всіх територіях (ряд. 28 кол.3/ряд. 28 кол. 4)			199,72		

Алгоритм розрахунків по останнім факторам інвестиційної привабливості аналогічний за табл. 1. Тому опишемо стисло економічний сенс кожного з усереднених коефіцієнтів.

Коефіцієнт суми інвестицій на душу населення K_1 є важливим показником, що відбиває величину вже залучених інвестицій на відповідну територію. Важливість його виявляється у відображенні поточного рівня інвестиційної привабливості території при поточному стані усіх видів її інфраструктури. Кількісно його можна оцінити у 0,4 далі.

Коефіцієнт обсягу продукції на душу населення K_2 є другим за важливістю показником, що відбиває продуктивність праці на відповідній території. Важливість його виявляється у відображенні поточного рівня господарювання на відповідній території. Кількісно його оцінено у 0,3.

Коефіцієнт суми податкових пільг на душу населення K_3 є таким же важливим показником, як і K_1 . Важливість його виявляється у відображенні потенційної присутності на відповідній території ефективних суб'єктів господарювання, що унаслідок повномасштабного використання усіх наданих за законом пільг будуть упроваджувати найбільше швидкоокупні і високоприбуткові інвестиційні проекти. Останнє

означає, що банк буде більш схильний кредитувати такі проекти під меншу, ніж звичайно, процентну ставку. Кількісно його оцінено у 0,4.

Коефіцієнт суми відрахувань у бюджеті всіх рівнів на душу населення K_4 є неоднозначним за важливістю показником. Він відбиває, з одного боку, вплив бюджетотворюючих підприємств на відповідній території, що впроваджують інвестиційні проекти. По-друге, цей коефіцієнт відбиває період окупності інвестиційних проектів, а з цим – зменшення строку погашення кредитів суб'єктами, якщо їх кредитує банк. Кількісно його оцінено у 0,25.

Коефіцієнт суми кредитних вкладень у національній і іноземній валюті банківських установ на територіях пріоритетного розвитку на душу населення K_5 є особливим за важливістю показником для кредитування банком саме інвестиційних проектів. Він відбиває, з одного боку, оцінку банками рівня інвестиційної привабливості території, на якій реалізується інвестиційний проект із залученням кредитних коштів. По-друге, цей коефіцієнт побічно відбиває експортний потенціал території і можливість видачі гарантій повернення кредиту під заставу експортної продукції, виробленої за регіональним замовленням. Кількісно його оцінено у 0,35 у випадку,

якщо на відповідній території відсутні залишки кредитних вкладень в іноземній валюті; 0,4 – якщо вони присутні на суму менше 40% від загальних вкладень; 0,5 – якщо вони присутні на суму понад 40% від загальних вкладень.

Результати обчислень зведемо в табл. 6 з метою розрахунку інтегральних коефіцієнтів інвестиційної привабливості територій з погляду банку.

Таблиця 6

Обчислення зважених коефіцієнтів і інтегральних коефіцієнтів інвестиційної привабливості територій з погляду банку

№ п/п	Найменування території	K_1	Вага	K_2	Вага	K_3	Вага	K_4	Вага	K_5	Вага	Інтегральний коефіцієнт інвестиційної привабливості $K_{инТТР}$

Таблиця 7

Ранжування територій пріоритетного розвитку за рівнем інвестиційної привабливості з погляду банку на основі інтегральних коефіцієнтів інвестиційної привабливості територій

Найменування території	Інтегральний коефіцієнт інвестиційної привабливості територій $K_{инТТР}$	Ранг/рівень
Красноармійськ	10,744	1
Донецьк	3,680	2
Кіровське	4,715	3
Єнакієве	2,840	4
Горлівка	2,380	5
Маріуполь	1,370	6
Волноваський р-н	0,827	7
Костянтинівка	0,820	8
Слов'янський р-н	0,790	9
Краматорськ	0,502	10
Артемівськ	0,480	11
Добропілля	0,441	12
Макіївка	0,415	13
Костянтинівський р-н	0,375	14
Мар'їнський р-н	0,325	15
Жданівка	0,188	16
Дзержинськ	0,178	17
Слов'янськ	0,154	18
Сніжне	0,150	19
Селидове	0,141	20
Димитров	0,101	21
Торез	0,077	22
Амвросієвський р-н	0,073	23
Шахтарськ	0,042	24
Красний Лиман	0,0043	25
Новоградівка	0	26
Вугледар	0	27

У сімку лідерів за рівнем інвестиційної привабливості для банку увійшли міста Красноармійськ, Донецьк, Кіровське, Єнакієве, Горлівка і Маріуполь, а з районів – тільки Волновахський район, що відбиває реальні потоки інвестиційного капіталу за даними Донецького обласного управління статистики станом на перше півріччя 2002 р.

Для більш повного відображення специфіки стимулювання інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку за участю банківського капіталу п'яти показників недостатньо. Необхідно також увести коефіцієнт суми застави K_6 і коефіцієнт суми гарантій банкам, що фінансують інвестиційні проекти на даній території K_7 , які разом складають дуальну пару. Особлива важливість показників K_6 і K_7 як дуальної пари полягає в тому, що довгострокові кредити банків в інвестиційну діяльність в Україні не можуть забезпечуватися тільки у формі застави чи тільки гарантії, тому що за цими кредитами потрібно подвійне забезпечення. Головні труднощі введення таких коефіцієнтів полягають у відсутності інформації щодо застав і гарантій на всіх територіях пріоритетного розвитку в Донецькій області як з боку комерційних банків, так і з боку регіонального управління НБУ по Донецькій області.

Список літератури

1. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком. - К.: Вища школа, 2000. - 223 с.: іл.
2. Мертенс А. Інвестиції. Курс лекцій по сучасній фінансовій теорії. - К.: Київське інвестиційне агентство, 1997. - 415 с.
3. Пересада А.А. Основи фінансового менеджмента. - М.: Дело, 1993. - 235 с.

4. Хобта В.М. Управление инвестициями: механизм, принципы, методы. - Донецк: ИЭП НАН Украины, 1996. - 219 с.

5. Федоренко В.Г., Гойко А.Ф. Инвестознаводство. - К.: МАУП, 2000. - 408 с.

6. Татаренко Н.О., Поручник А.М. Теорія інвестицій. - К.: КНЕУ, 2000. - 160 с.

7. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. - К: МП "ИТЭМ" ЛТД, 1995. - 448 с.

8. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности. - К: Либра, 1996. - 344 с.

9. Игошин Н.В. Инвестиции. - М: Финансы, ЮНИТИ, 1999. - 413 с.

10. Інвестиції в Україні / Под ред. Вакаринка С.В. - К: КОНКОРД, 1996. - 178 с.

11. Шевчук В.Я., Рогожин П.С. Основы инвестиционной деятельности. - К: "Генеза", 1997 г. - 244 с.

12. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні. - К.: Лібра, 1998. - 392 с.

13. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 р. №1561-ХІІ//ВВР України. - 1991, №47. Ст. 646.

14. Письмак В.П. Региональные аспекты специального режима инвестирования: теория и практика, проблемы и решения. - Донецк, 2000. - 256 с.

15. Закон України "О внешнеэкономической деятельности" №959-ХІІ от 16.04.1991//ВВР України. - 1991, №29. Ст. 377.

16. Закон України "О режиме иностранного инвестирования" №93/96-ВР от 19.03.1996//ВВР України. - 1996, №19. Ст. 80.

17. Закон України "О налогообложении прибыли предприятий" №283/97-ВР от 22.05.1997//ВВР України. - 1997, №27. Ст. 181.